

نقش و جایگاه علم و فقه‌های

جمهوری اسلامی ایران در سیاست و دولت صفویه

حسین زلال بلبل

کارشناس ارشد علوم سیاسی

سرشناسه: زال پولی، حسین، ۱۱۵۵ -
عنوان: و نام پدیدآور: نقش و جایگاه علما و فقهایی شیعه در ساختار سیاسی دولت صفویه / مؤلف حسین زال پولی.

مشخصات نشر: ساری: علیهم نور، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری: ۲۳۷ص.

شاپک: 978-600-8400-57-8

وضعیت فهرست نویسی: فیا

موضوع: شیعہ -- تاریخ -- قرن ۱۰-۱۲ قی.

Shi'ah -- History -- 16-18th century موضوع

موضوع: مجتهدان و علما -- ایران -- فعالیت‌های سیاسی

Ulama -- Political activity-- Iran موضوع

موضوع: مجتهدان و علما -- ایران -- دیدگاه‌های سیاسی و اجتماعی

Ulama -- Iran -- Political and social views موضوع

موضوع: شیعه و سنیست -- ایران -- تاریخ -- قرن ۱۰ - ۱۲ق.

Shi'ah and politics -- Iran-- History -- 16 - 19th cen. موضوع

موضوع: ایئر ریج - ۲، ویان، ۹۰۷-۱۱۴۸ق۔ - سیاست و حکومت

Iran -- History -- Safavids, 1502 - 1736 -- Politic and government

رده بندی کنگره: ۳۹۶.۱۲ از ۱۱۱۱

رده بندی دیوبی: ۵۳۲۹۷

شماره کتابشناسی ملی: ۸۵۵۹۳۱

شناسنامه کتاب

◀ مؤلف: حسین زل پوولی

◀ امور (ایانہ و صفحہ بندی: سید حسین تقیان

◀ طرح روی جلد: شهربانو فرخی

◀ ویراستار علمی: علی گل افشانی

◀ تیراژ: ۱۰۰۰

◀ ناشر: علیہ نور

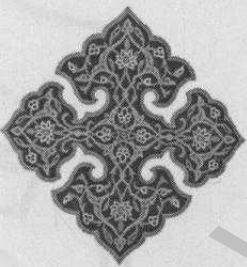
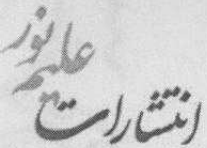
◀ نوبت پاپ اول: ۱۳۹۶

◀ قیمت: ۵۰۰۰۰ ارپال

کلیه حقوق اعم از چاپ، تکثیر، نسخه برداری و ترجمه برای ناشر محفوظ است. (نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است)

◀ مرکز پخش: ساری - میدان امام - بلوار دانشگاه - پایین تر از حوزه هنری - کوچه گل نرگس - جنب چاپ مازند گستر

◀ شماره تماس: ۰۹۱۱۲۵۵۹۸۴۴

۱۱	سخن ناظر
۱۲	پیشگفتار مؤلف
۱۵	فصل اول در آمدی بر دوران صفویه
۱۸	تشکیل سلسله صفویه و پادشاهان آن
۲۵	سلاطین روحانی صفویه
۲۵	سلاطین سیاسی صفویه
۲۶	امامان بعد از قزاق سلسله صفویه
۲۶	جانشینان شیخ صفی الدین
۲۶	شیخ صدر دین
۲۸	شیخ خواجه عا
۲۸	شیخ شاه
۲۸	سلطان جنید
۳۰	شیخ حیدر
۳۳	شاه اسماعیل اول (۹۳۰-۹۰۶ هجری قمری)
۴۳	شاه طهماسب اول (۹۳۰-۹۸۴)
۴۵	شورش های داخلی
۴۵	شورش ذوالفقار خان ترکمان
۴۵	شورش آلمه (آلهه) تکلو در روم (عثمانی)
۴۶	شورش سام میرزا و آغریواری خان
۴۷	شورش خواجه محمد صالح بنگچه در ۹۴۴ ه.ق
۴۸	شورش امیر قباد
۴۸	شورش حاجی شیخ گرد در ۹۴۷ ه.ق
۴۹	شورش علاءالدوله رعنائی در ۹۴۸ ه.ق
۴۹	شورش تبریز در ۹۸۱ ه.ق
۵۰	اسماعیل دوم
۵۲	سلطان محمد خدابنده صفوی (۹۸۵-۹۹۶ هجری قمری)
۵۵	شاه عباس بزرگ (۹۹۶-۱۰۳۸)
۵۸	جنگ با عثمانی
۶۲	آخرین شاهان صفوی
۶۳	سلطنت شاه صفی (۱۰۳۸-۱۰۵۲)

فهرست مطالب

۶۳	 شاه عباس دوم (۱۰۵۲-۱۰۷۷ هجری قمری)
۶۵	 سلطنت شاه سلیمان (۱۰۶-۱۰۷۷)
۶۷	 شاه سلطان حسین (۱۱۰۶-۱۱۲۵)
۶۷	 شورش افغانه
۷۹	 سید احمد
۸۰	 شاه طهماسب دوم (۱۱۳۵-۱۱۴۵)
۸۱	 شاه عباس سوم (۱۱۴۵-۱۱۴۸ هجری قمری)
۸۳	 مناصب دربار
۸۷	 ساختار اجتماعی دوران صفویه
۹۲	 کشاورزی و زمین
۹۴	 دلاخواهی
۹۵	 پول
۹۶	 دستگاه مالی
۹۹	 دستگاه قضایی و روحانی
۱۰۱	 تقسیمات کشور سرزمین ایران در عصر صفویه
۱۰۲	 حکمرانان مناطق
۱۰۳	 والی
۱۰۳	 بیگلربیگی
۱۰۷	 حاکم
۱۰۸	 خان و سلطان
۱۰۸	 تشکیلات نظامی
۱۰۹	 مذهب در عصر صفویه
۱۱۲	 غلات
۱۱۳	 صوفیان
۱۱۶	 صفویه - قدرت تشیع
۱۲۰	 اقلیت‌ها و مذہب در دوران صفوی
۱۲۲	 مراسم مذهبی
۱۲۴	 روابط سیاسی بین‌المللی صفویان
۱۲۶	 اسپانیای پرتغال
۱۲۸	 انگلیس
۱۳۰	 هلند
۱۳۱	 فرانسه
۱۳۴	 آلمان
۱۳۵	 روسیه

فصل دوم مناصب، نقش و آرای روحانیون شیعه در دوران صفویه..... ۱۳۷

۱۴۵.....	شیخ الاسلام.....
۱۴۷.....	رمز دینیایی و راز پایداری.....
۱۴۸.....	دستوردهای دینی و ملی حکومت صفویه.....
۱۵۰.....	دعوت از عالمان دینی.....
۱۵۱.....	ترجمه و تدوین متون شیعه.....
۱۵۲.....	ترجمه به سادات و زیارت قبور امامزادگان.....
۱۵۲.....	سیاستهای مذهبی شاه طهماسب و شاه اسماعیل.....
۱۵۴.....	تأثیرات شیوخ گیلانی بر شاه اسماعیل و اجداد وی.....
۱۵۶.....	مهاجرت: نگاه دینی بر جبل عامل به ایران.....
۱۵۷.....	نقش محقق.....
۱۵۹.....	بررسی عملکرد فقهی و دینی علمای شیعه در حکومت صفویه.....
۱۵۹.....	نقش علمای دینی در اصلاح سبک و ها و ایجاد اعتدال.....
۱۶۰.....	نظارت بر امور شرعی.....
۱۶۰.....	طرح و تبیین نظریه ولایت فقیه.....
۱۶۲.....	همکاری با سلطنت در جهت تأسیس دینیه - اجتماعی.....
۱۶۲.....	ترویج فرائض دینی و جلوگیری از اعمال نامشروع.....
۱۶۳.....	ایجاد حوزههای علمی دینی.....
۱۶۴.....	نقش علمای دینی در گمرنگ کردن جنبه قدسی پادشاهان.....
۱۶۵.....	علمای شیعه و تصوف فراوی که آنها در دوران صفویه.....
۱۶۶.....	تصوف اجتماعی مقابل ظهور صفویه.....
۱۶۸.....	تأثیر علمای شیعه در لزوم تقلید از مجتهد زنده.....
۱۷۰.....	دلایل عدم همکاری بعضی از علمای مشهور شیعه با حکومت صفویان.....
۱۸۰.....	جلوههای نیابت فقیه از امام معصوم (ع).....
۲۰۳.....	علمای و ترویج فرهنگ شیعه.....
۲۱۳.....	انتقاد از شاهان صفوی.....
۲۱۶.....	«اصول» گرایی در میان علمای تشیع.....
۲۱۸.....	فقه و مشروعیت حکومت صفویان.....
۲۱۹.....	مفهوم مشروعیت.....
۲۲۳.....	فقه و قانونگذاری.....
۲۲۵.....	روحانیت و نظام قضایی.....
۲۲۶.....	فقه و سلطنت مطلقه.....

فهرست مطالب

۲۲۸	 فهرست منابع و مأخذ
۲۲۸	 الف) منابع فارسی
۲۳۷	 ب) منابع عربی
۲۳۷	 ج) منابع انگلیسی

www.ketab.ir

پیشگفتار مؤلف

مطالعه و بررسی ابعاد شخصیت افراد نامی و نقش آن‌ها در زمینه‌های سیاسی، مذهبی و اجتماعی از آن جهت که مجموعه‌ی ویژگی‌ها و تصمیم‌گیری آنان، اسوه و مشکل‌گشای نسل جدید است، بسیار ضرورت دارد. به بیانی روشن‌تر؛ شاه اسماعیل اول - اولین تاج‌گذار سلسله صفوی - برای تحکیم مبانی سلطنت خویش و رفع بساط ملوک‌الطوایفی بین عقیده ملی و مذهبی ایجاد اتحاد نمود او برای این کار و برای اینکه ایران را از گزند دلبستگی عثمانیان برای تصرف این سرزمین محفوظ بدارد، مذهب شیعه را نه مدت پانصد سال یعنی بعد از انقراض سلسله‌ی "آلبویه دیلمی" در پرده اختفا بود رسی کرد. اهمیت دادن دولت صفوی به تشیع و توجه ویژه به علمای شیعه و حمایت از علمای مذهبی باعث شد که به تدریج علما در امور اجتماعی و سیاسی مملکت مؤثر واقع شوند. نشایق سلاطین صفوی به رونق فلسفه و فقه تشیع و مرجعیت علما، مشروعیت دولت را تقویت نمود. در واقع نوعی رابطه بین قدرت مذهبی و قدرت دنیوی یعنی زعامت و بنوی و زعامت سیاسی پدید آمد.

ما در این کتاب می‌کوشیم جایگاه و منزلت اعتقادی علما و فقهای شیعه، نقش سیاسی و اجتماعی، نگرش ایشان نسبت به حکومت و سیاست و همچنین مقامات ایشان را در دوره‌ی صفویه به عنوان یکی از طوایف ایران حکومت‌های شیعی مورد بررسی قرار دهیم.

در کتاب‌هایی همچون روضة الصفا، قصص العلماء، ناسخ التاریخ و همچنین در مجموعه کتاب‌های دیدار با ابرار، از برخی علما و روحانیون که مرجعیت دینی نیز داشته‌اند، سخن به میان آمده است.

و نیز در کتاب‌های دیگری از قبیل شرح حال رجال ایرانی، تاریخ انقلاب مشروطیت و نخستین رویارویی‌های اندیشه گران ایرانی به نقش محوری علما در جامعه و شیوه‌های مبارزاتی آن‌ها اشاره شده است. به عنوان مثال؛ کتاب «تاریخ فرهنگ و تمدن ایران در دوره‌ی صفویه» در سال ۱۳۸۴ توسط دکتر عباس قدیانی تألیف و مؤسسه فرهنگ مکتوب آن را منتشر نمود. این کتاب در چهار فصل، دوران صفوی، از

تشکیل صفویه و پادشاهان آن تا تشکیلات اداری، مذهب و فرهنگ و تمدن و همچنین جنبش‌های عهد صفوی را به تصویر می‌کشاند. همچنین کتاب «انقراض سلسله صفوی» در سال ۱۳۸۰ توسط لارنس لا کهارت نگارش و توسط اسماعیل دولتشاهی ترجمه شد و انتشارات علمی و فرهنگی آن را به چاپ رسانده است.

کتاب مورد اشاره‌ی سی‌وهفت فصل دارد که به‌طور مبسوط دلایل انحطاط سلسله صفویه را مورد بررسی قرار می‌دهد. کتاب «سیاست و اقتصاد در عصر صفوی» در سال ۱۳۷۸ توسط محمدابراهیم باستانی پاریزی به نگارش درآمده و توسط انتشارات صفی‌علیشاه به سرگردید این کتاب در نوزده فصل به مسائل سیاسی و اقتصادی زمان مورد نظر می‌پردازد.

اما با همه این تفاسیر در هیچ کتاب و اثری به‌طور مستقل به بررسی جایگاه و نقش علمای شیعه در ساختار سیاسی دولت صفوی پرداخته نشده با توجه به این ضرورت است که مولف تمام سعی خود را بر آن داشته است که برای اولین بار موضوع مورد اشاره را در مجموعه‌ای واحد و مستقل مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار دهد.

علمای شیعه در طول تاریخ سیاسی اجتماعی ایران همواره از جایگاه و منزلت اعتقادی برخوردار بوده‌اند و در پاسخگویی به نیازهای شرعی و مردم مرجعیت داشته‌اند اما جایگاه و نقش سیاسی و اجتماعی آنان در تاریخ ایران فراز و فرودهایی داشته است.

حکومت صفویه از این منظر امتیاز پیدا می‌کند که به عنوان اولین حلقه تاریخی ایران در به رسمیت یافتن مذهب شیعه می‌تواند فهم‌ها را از جایگاه و موقعیت علمای شیعه در نزد سلاطین تعمیق ببخشد.

این کتاب می‌تواند برای تمامی دانشجویان رشته علوم سیاسی و تاریخ در سطح کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری و تمامی پژوهشگران و علاقه‌مندان به این موضوع مورد استفاده قرار گیرد. لازم به ذکر است دشواری این راه بر دانشمندان و

اهل قلم پوشیده نیست و مرحله کمال مطلوب با رهنمودهای صاحب نظران و راهنمایی و پیشنهادهای اساتید اهل فن به دست می آید. امید است گامی هرچند کوتاه اما مؤثر در این زمینه برداشته شود. موجب سپاسگزاری است جهت ارتقاء بحث اساتید، دانشجویان و همکاران عالم و نیکاندیش از ارائه راهنمایی های ارزنده خود دریغ نورزند تا رهنمودهایشان در چاپ بعد چراغ راه مؤلف قرار گیرد.

توفیق از خداست و تکیه بر اوست.
مؤلف

